

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Clara Et Praeclara Methodus Parandæ Eloquentiæ,
Secundùm Doctrinam & Præcepta Cypriani Soarii è
Societate Jesu, Ad Captum Et Praxim Faciliorem
Accommodata**

Worpitz, Georg

Coloniæ Agrippinæ, 1700

§. II. De definitione.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68908](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68908)

Colliges secundò. Quid Neotericis quibusdam fit reponendum, qui cum P. Masen *similitudinem, contraria, antecedentia, consequentia, causam, effectum, & comparationem* excludunt à *locorum intrinsecorum numero*, eò quod alterum v.g. similitudinis, contrarii &c. non insit rei: sufficit enim si insit quæstionis prædicato vel subjecto. id est, si à prædicato vel subjecto quæstionis per se & ex natura sua, non ex mea libera assumptione, & applicatione, dependeat. Dependet autem si ex natura sua, & se cum alterutro connexum sit. *Simi* v. autem *uti & compar* ex natura sua sibi con*tra*taxat; dicunt enim relatione ad invicem, *relativa* verò simul debent esse naturalia, testibus Philosophis. *Contraria* similiter connexa sunt, cum unum sine altero intelligi non possit, atque ideo contrariorum eadem disciplina seu doctrina est. Sic & inter *effectum* est *causam, antecedens, & consequens* naturalis est connexio. Habent igitur hæc argumentum intrinsecum, id est per se, & ex natura sua connexum cum prædicato vel subjecto quæstionis: quare & loci dicendi sunt intrinseci, numero sedecim, prout Author ponit l. i. c. 15. quibus declarandis jam immorabimur.

S. II. De Definitione

Definitio est sermo, qui explicat rei naturam. Philosophi *quidditatem & essentiam* vocant, quia per Definitionem dicitur esse rei, seu *quid sit res*. Ad illam conficiendam requiritur primò *Genus*, secundo *Differentia*.
Est

Est autem *Genus* vox illa, cujus significatio pluribus est communis, seu est vox, quæ pluribus convenit in eadem significatione, ut arbor, avis, planta, animal, flos rosæ, lilium, elementum &c. *Differentia* autem est vox, cujus significatio facit, ut res, quæ cum aliis convenit, ab aliis tamen differat, & distinguatur. v. g. albedo est differentia, quia per illam distinguitur lilium album à cæruleo, & rationale est differentia, quia per illud distinguitur à bruto, quod cum homine convenit animali. Ex his collige quomodo facienda sit definitio; nempe querendum est, & inveniendum. Primò aliquid commune aliis, & ipsi rei, quæ definienda est, & hoc vocatur *Genus*, ut animal. Secundò aliquid quo id, quod definitur, ab aliis, cum quibus conveniebat, distinguatur, & hoc est differentia. v. g. Rationale quod est id, quo homo distinguitur à leone, equo &c. cum quibus quoad animal convenit. Hinc mala est illa definitio; Homo est animal implume, bipes; quia non facit hominem differre à pullo galinaceo, quando est deplumatus.

Nota autem in definiendo plus licere Oratori, quàm Philosopho. Primò enim non tenetur Orator strictum *Genus*, & strictam differentiam accipere: unde apud Oratores rationem *Generis* subit etiam *species*, ut Rhetor, homo; quia sufficit apud Rhetores, si vox conveniat pluribus, licet non specie differentibus, ita P. Causinus. Secundò quia Philosophus debet definire rem verbis in propria

B

lig.

significatione acceptis, Orator autem potest nec
 uti etiam translatis v.g. metaphoricis. Præte-
 rea Philosophus præter genus & differenti-
 am nil aliud audet accipere ad definitionem, ut
 illi enim est superfluum & vitiosum quidquid
 additur; sed Orator potest plura accipere, be-
 Hinc sæpe descriptio rei subit vicem defini-
 tionis, esto non per substantiva nomina, da-
 sed per verba & constructiones integras fiat, cip-
 sicut patebit exemplis sequentibus. Fit autem ne-
 hæc descriptio, seu definitio oratoria variis on-
 modis. tu-

Primus est per *Enumerationem Partium*,
 ut si explicare velis, quid sit Eloquentia, di-
 ces: hæc est illa, quæ ad persuadendum firmis-
 sima rationum momenta adinvenit, inventa
 in ordinem digerit, digesta verborum, senten-
 tiarumque splendoribus exornat, exornata
 memoriæ thesauro commendat, commenda-
 ta cum vocis, & gestûs decore effundit ad
 audientium gratiam, ad intellectûs assen-
 sum, applausum & admirerationem toti-
 us populi. Per hunc modum definitur ora-
 tio, quòd sit sermo amplus & ornatus, con-
 stans Exordio, Narratione, Confirmatione, &
 Epilogo.

Secundus modus est per *similitudinem*:
 quando nempe quid res sit, explicatur, per si-
 milia, v.g. æternitas est duratio nunquam flu-
 ens, semper præsens, perpetuum aliquod ho-
 die est annorum gyros in se identidem resu-
 ens, circulus, cujus centrum semper est, peri-
 pheria est nusquam, sphaera, cujus nec finem,
 nec

nec medium est reperire: rota, quæ perpetuò
 volvitur, quiescit nunquam; fons qui per in-
 numeros canales semper decurrens, sumum,
 ut currat semper ad caput redit. Scaturigo,
 quæ emanat fluvium, aut mellifluum perenni
 beatitudine, aut felleum æterna damnatione.
 Serpens, qui capite in orbem revolutus, cau-
 dam admordet; quæ ubi desinit, incipit, & in-
 cipiendo nunquam desinit, sine medio, & fi-
 ne. Turbulenti & tranquilli hominis definiti-
 onem invenies apud P. Radau. per cœlum
 turbidum & serenum expressam. Fiunt autem
 plerumque ex similitudine metaphoræ bre-
 ves v. g. Roma est templum sanctitatis, gentis
 um oraculum, caput consilii, ara pietatis, em-
 porium sapientiæ, virtutis domicilium, com-
 munis universorum portus. &c. Alius æterni-
 tatem sic desinit. Est immensus absque fundo
 oceanus, sine luce abyssus, sine exitu labyrin-
 thus, sine futuro & præterito status; circulus,
 cujus medium ubique, ambitus nusquam est,
 semper novus, nunquam vertens annus. Qui-
 dam peccatum sic desinit: est lævissima cor-
 dis lues, slygii draconis sputum, luciferi tabi-
 ficum phlegma, Cerberi aconitum, Erebi a-
 bortivum, animi tabes, virtutum strages, Me-
 ritorum clades, naturæ dehonestamentum,
 mortis stipendium, verbo malorum compen-
 dium; nulli hædi tam inalè olent, nulla sentina
 ita fætet, nulla cloaca tam tetram exhalat me-
 phytim, ac peccatum. Ingeniosi autem ex si-
 militudinis loco definitiones sunt illæ, quæ ex
 contrariis aut repugnantibus componun-

ur. v. g. Ebrietas est dulce venenum, voluntaria insania, mors sensuum rediviva, rationis ac honestatis in sicco naufragium; sic mors dicitur somnus æternus.

Tertius Modus est per *Contraria*, vel *Repugnantia*, quando unum eorum prius negatur, & deinde alterum affirmatur. v. g. Tunc studiosum cum arbitraris, qui per diu stertit ad merediam, aut vagatur in silvis, aut plateas pererrat, aut in tabernis commoratur, choreas agit non choreos, Helenas amat, non Musas, folia aleasque tractat, non libros, non calamos, cui poculum pro sepia vasculo, Cæreris Bacchique liquor pro atramento. Egregius enim verò is me hercule studiosus! Ille studiosus est, qui otii, atque inertia osor, artium cultor, librorum amator, scientiarum investigator, qui solitudinem, qui laborem, qui exercitationem ingenii, atque memoria, manûs, & styli frequentare adamat; cui dolor est scholis per morbum non interfuisse, Præceptoris eruditionem non imbibisse, inani confabulatione momentum temporis exegisse. Sollet autem dicta negatio poni, si contrarium difficilius explicari potest. Sic sapientes definiunt Deum dicendo, quid non sit, quia quid sit, nemo explicare potest. Sic etiam S. Augustinus in manuali cap. 6. & 17. explicat quid sit vita in cælo beata, per negationes. v. g. quòd ibi nulla sit amaritudo, nullus dolor, nulla tristitia, nulla invidia, nullum odium, nulla rixa, nulla paupertas, nullum frigus,
nul

nullus æstus, nullus morbus, nulla nox, nullæ tenebræ, nullum malum.

Quartus Modus est per *Adjuncta* seu circumstantias rei, sic mors definitur: quòd sit somnus æternus, hominis divisio, metus divitum, desiderium pauperum, portus sanctorum, eventus inevitabilis, latro hominis, incerta peregrinatio, parens somni, abitus vitæ, viventium separatio, & omnibus rebus vale. Sic sol est mundi oculus, cœli decus, naturæ gratia, creaturæ ornamentum, noctis exilium, diei gloria, siderum monarcha, hominum dux, laborum fax, horarum dimensor. Sic mendacium est puerile vitium, virorum dedecus, nobilitatis opprobrium, delinquentium perfugium, jactabundorum argumentum, veritatis hostis, morum dehonestamentum, humanæ conversationis excidium. Per hunc modum fiunt descriptiones hypotyposes, ethopœjæ, de quibus alibi. Unum exemplum adjicio ex Palatio Eloquentiæ, quo latro describitur. Videte hominem oculis fulgurantibus, supercilio hirsuto, & aspero, crines silvæ instar implexi, eminenti dorso, rictu oris, & hiatu immenso, voraginem putes & charybdim, vultu tam effero, & ad terrorem minaci ut Medusæ effigiem intueri te existimes. Voce porrò tam amabilem se pandit, ut rugitum leonis, gemitum struthionis, aut draconis audire te putes; quid reliquos corporis motus commemorem?

Quintus Modus per *Causas* (quæ sunt quatuor) finalem, efficientem, materialem,

formaleſi, ut ſi dicas, quid ſit domus, quid liber &c. per has quatuor cauſas. Sic homo definitur, quod ſit animal ex pulvere, Dei ipſius manu conditum, & ad beatitudinem cœleſtem conſequendam natum, cui corpus mortale, & & animus immortalis, ac rationis particeps eſt datus, quò proximè accedat ad Deum, ut Deus quidam eſſe videatur. Sic quidam imaginem definit ab *efficienti*: eſt Effigies doctiſſima Appellis manu elaborata, à *formali*: ambitioſo colorum ordine Dianæ ſpeciem repræſentans. A *materiali*: hinc gratioſè rubente colorum purpurâ, inde certantibus cœrulei coloris pulchritudine viridi & candido non exiguo auro dives, à *finali*, creandæ hominum oculis voluptati, & conciliandæ, magnæ Deæ venerationi.

VI. Modus utiliſſimus eſt per *Effectus*, quod fieri poteſt vel per verba vel per ſubſtantiva è verbis formata, ut ſi explicare velis, quid ſit Eloquentia, dicere poteſ: illa eſt, quæ effrænatos coërcet, quæ languentes excitat, quæ conſilia de rebus maximis explicat &c. *vel ſic*: Eloquentia eſt maximorum conſiliorum interpres, languentium calcar, effrænatorum diſciplina. &c. Sic pietatem definit S. Ambroſius in Pſal. 118. Eſt amica parentibus, grata Deo, Dominum conciliat, neceſſitudines fovet, Dei cultura, merces parentum, filiorum ſtipendium, juſtorum tribunal, egenorum portus, miſerorum ſuffragium, indulgentia peccatorum. Per hunc modum conſueverunt Oratores deſcribere quis quantuſque

vir

vir extiterit, qui hoc aut illud dixit vel egit, v. g. Æschylus Poëta, qui primus ut veteres Græcorum Historici perhibent, Tragædiarum invenor fuit, iisque repræsentandis vitavit: cumque inventum esset, & novum, & jucundum, non solum ipsum vulgi multitudo, quocunque pergeret, comitabatur, sed de suis etiam bonis multa illi largiebatur. Hic inquam Æschylus, quanam in re vitæ hujus felicitas consisteret, interrogatus reposuit. &c. Simile præconium Authoris præmitti solet per modum adjunctorum describendo eundem. v. g. Æschylus in Provincia Tharsensi Philosophus, corpore inelegans, facie deformis, aspectu torvus, ingenio admodum rudi, cui tamen non minus Tharsenses, quam Homero Græci tribuebant. Natiua namque bonitate mentis excelluit, in negotiis solers, adversus eos, à quibus injuria fuerat affectus, tolerans, animique in rebus adversis & tristibus excelsi, & quod suspiciendum maximè, in conversatione jucundissimus, & in sermone suavissimus fuit. Ille inquam Æschylus hoc dixit, fecit, &c.

Ultimus modus est per *Comparisonem vulgarem*, ut si quempiam dicam esse tigride ferociorem, lupo voraciorem, leone iracundiorem, saxo & rupe durior. Sic potest aliquis dici Alexandro gloriosior, Augusto felicior; ditior Cræso, Absalone pulchrior, Jonaha amabilior. Huc revocari potest descriptio a Christi Domini in Palatio Eloquentiæ, exercitatione 2. puncto 5.

Quæres, quomodo partium distributio (idem est de loco à similitudine, causa & effectu) distinguatur à definitione, quando definitio fit per partium distributionem. Respondeo tali casu definitionem non distingui à partium distributione, vel aliis locis (si per illos fiat) spectatà materia, seu *secundum res*, quas continet, distinguitur tamen penes formam, seu *modum*, quo res illæ proponuntur, nempe per genus & differentiam, vel quasi genus & differentiam, sic etiam hypotyphsis & ethopæja &c. figuræ sententiarum, quando fiunt per partium distributionem, adjunctorum descriptionem, penes materiam non distinguuntur, à dictis jam locis (quomodo autem horum figuræ inter se distinguuntur inferius suo loco dicetur) sed penes formam, seu *elocutionem*, quâ ponuntur. Unde dicendum est tali casu esse partium distributionem, vel similitudinem materialiter non formaliter. Et ratio ulterior est, quia tali casu non formatur argumentum, seu non ducitur à partibus ad totum, à simili ad simile, à causa ad effectum &c. quia ex partibus non infero totum, nec affirmo aliquid de toto, quod prius de partibus dicebam, nec à simili expressè duco convenientiam ad alterum &c. quod tamen requiritur in quolibet loco Rhetorico, qui cum sit argumenti Sedes, debet dare argumentum tale, quale alter non dat. Hic autem loci dicti non dant speciale & distinctum argumentum à definitione, quia tantum explicent *quid sit res*, non dicendo, an sit totum, an

an simile &c. Hinc quoque responderi potest, esse partium distributionem occultè & implicite (sicut similitudo in Metaphora) non autem apertè & expressè. Hic.

Nota primò, Omnes locos rhetoricos dare argumentum, quod semper ponendum est pro antecedenti, ex quo id in consequenti inferatur, quod est in quaestione. Voco autem hic antecedens constructionem, quæ præcedit; Consequens illam, quæ inde sequitur, & inferitur, quod fit per particulam illativam *ergo, igitur, &c.*

Nota secundò. Quamlibet constructionem apud Philosophos vocari propositionem. Est autem Propositio Oratio aliquid affirmans vel negans, eò quòd in omni constructione aliquid affirmetur vel negetur. Ut autem Consequens non inferatur malè, seu falsè & erroneè, pro argumento formando & ducendo quilibet locus in fine propositam habet suam regulam, quam alii *Axioma*, alii *Canonem*, alii *Maximam* vocant; nos regulam vocabimus notiori voce, quia informando argumento nos dirigit.

Porro regula ad formandum argumentum à definitione prima est hæc. Quidquid cum veritate dicitur de definitione, id etiam de definito, id est, de eo quòd definitur, dici potest. Quidquid autem cum veritate de uno dici non potest, nec poterit de altero. Hinc Philosophi dicunt: definitio cum definito convertitur. Si enim animal rationale, vel ars bene dicendi est excellens, etiam homo est rhe-

torica est excellens, sicut autem ars bene dicendi non est rejicienda, sic nec Rhetorica. Secunda cui convenit Definitio, etiam conveniet definitum, & vicissim v.g. Petrus est animal rationale, ergo etiam est homo: est homo, ergo etiam animal rationale, vicissim lapis non est animal rationale, ergo non est homo.

§. III. De Partium Distributione.

Partium Distributio est, quæ rem aliquam in partes suas dividit & explicat; ita ut, sicut definitio rei naturam & essentiam, prout in se est, exponit, seu dicit, quid sit; ita Partium distributio manifestat, *quas partes in se habeat.* Sic terra dividitur enumerando Africam, Asiam, Europam, Americam. Sic Elementum in terram, aquam, aerem, ignem. Sic vita nostra in infantiam, pueritiam, adolescentiam, juventutem, ætatem virilem, & senectutem. Sic Metallum in aurum, argentum, plumbum, stannum &c. Sic bona, in ea, quæ sunt animi, corporis, fortunæ &c. Sic arbor in radicem, truncum, ramos, verticem. Sic domus in fundamenta &c. Hoc loco usus est Plinius Junior, cum Trajani triumphantis in urbem ingressum describit, enumerando hominum ad spectaculum concurrentium diversitatem per partes, sic enim ille. Non ætas quenquam, non valetudo, non sexus retardavit, quò minùs oculos insolito spectaculo implerent. Te parvuli noscere, ostentare juvenes, mirari senes, ægri quoque, neglecto medentium imperio, ad

con: